

ПІДГОТОВКА СПЕЦІАЛІСТА – ВЕДУЧОГО ТРЕНІНГОВИХ ПРОГРАМ

В системі освіти для спеціалістів останнім часом з'явилася нова форма навчання – тренінгова. Тепер її застосовують різні фахівці і в різних ланках освіти. Тренінг як особлива форма практичної частини певного курсу відрізняється від поширених форм щодо засвоєння інформації.

Тренінгова форма вже застосовується у викладанні як точних, так і гуманітарних наук. Наприклад, викладач може використовувати інтерактивне навчання, інтерактивну дошку. Він в такий спосіб задіюватиме взаємодію учнів як взаємонавчання. Він активніше залучить сенсорні системи слухачів. Отже, якщо сучасний вчитель бажає якісного засвоєння знань учнями, то він окрім лабораторно-практичних серій вправ може знайти вправи, які й підживлять інтерес до теми, й зроблять процес тренування захоплюючим.

Учні можуть шукати правильну відповідь способом мозкової атаки, можуть обирати творчі ролі й створювати новий продукт, можуть описувати як знайдене рішення, так і шлях пошуку до нього (розумові стратегії).

Втім існують навички, які в процесі навчання можуть набуватися виключно в тренінговій формі. Яким чином, наприклад, слухач може в аудиторних умовах опанувати уміння встановлювати контакт або правильну поведінку в конфлікті? Чи можливо потренуватися в експертній співбесіді щодо приймання працівників на роботу або у комунікативних технологіях щодо ситуацій звільнення з роботи тощо? А якщо слухач бажає навчитися приймати групове рішення?

Отже, тренінгова форма навчання надзвичайно корисна для опанування психологічних умінь і навичок, а саме: комунікативних, креативних, рефлексивних та інших.

Під час тренінгу відбувається активізація процесу навчання, швидко створюються міжособові зв'язки. Через це для ведучого актуальним стає набуття особливих знань та умінь, а ще й деяких особистих якостей.

По-перше, про актуальні знання. Що потрібно знати тренеру з педагогічної галузі? Хіба недостатньо знання класичних методів та форм навчання? Так, необхідно ще розглянути й вивчити способи особистісно-орієнтованого навчання. Це знання з педагогічної психології про те, як подавати **зміст**, починаючи з відправної позиції - «потреба слухача у ньому»!

По-друге, тренер має опанувати спеціальні уміння. Наприклад, йому потрібно в межах особистісно-орієнтованого навчання врахувати підготовку та інтереси учасників. Він може це зробити у динамічному режимі, якщо навчиться швидко аналізувати лексику та індивідуальні особливості мовлення слухачів. Для врахування емоційного стану учасників йому необхідно навчитися читати невербальні прояви стану у поведінці тощо.

Отже, досвічений ведучий ще на етапі створення проекту тренінгу займається комбінаторною творчою роботою. Він має врахувати наперед значну кількість перемінних показників. Він має підлаштувати методи і форми роботи під групу – суб'єкта таким чином, щоб учасники отримали суттєві позитивні особистісні зрушення.

У цілому, розробники методологічних та методичних основ тренінгу з різних галузей намагаються створити універсальну методику підготовки й самопідготовки тренерів (1);(3). Як правило, проблема підготовки тренерів лише ставиться. Часто автори обмежуються описом рис особистості тренера та переліком вимог до його роботи.

Водночас існує й практичний бік розв'язання проблеми. Ціла низка методичних центрів вже проводять підготовку саме тренерів для програм «навчання через комунікацію». Існує попит на цю нову професію з боку бізнес-організацій, освітніх установ та окремих консультантів

Для порівняння ефективності сучасної підготовки тренерів для програм «навчання через комунікацію» можна співставити такі дані. У вищому навчальному закладі на вивчення психолого-педагогічних дисциплін відводиться 2 – 3 роки, кількість навчальних годин з цього напрямку базової освіти становить 400 – 700 годин. А 2 -3 інтенсивних програми тривалістю 7 – 14 навчальних днів для майбутніх тренерів (з педагогічною й непедагогічною першою освітою) виступають альтернативою багатолітній (неінтенсивній) підготовці.

Значний теоретичний і практичний внесок у вирішення проблеми підготовки ведучих тренінгових програм вносить нейро-лінгвістичне програмування. Ця галузь сучасної психології стрімко розвивається за рахунок практичної спрямованості. В галузі НЛП, як правило, описуються та моделюються усі види людської діяльності з боку її ефективності. А одним з завдань моделювання діяльності є детальний опис дій (стратегій) «моделі». Тобто, НЛП пропонує детальну структуру й стратегії щодо вдалого проведення тренінгу. Саме в галузі НЛП знайдені відповіді на вищезазначені запитання про те, як саме «враховувати», «підлаштовувати», «проекувати»... (2); (4).

Наприклад, серед багатьох технологій нейро-лінгвістичного програмування виділяється стратегія знаходження спільних інтересів та цінностей у співрозмовників в конфлікті. Вона складається з кількох конкретних комунікативних операцій, які є доступними в опануванні. Розроблена й стратегія визначення й реалізації актуальної мети. Ця технологія допомагає людині визначитися й подумки опрацювати бажане майбутнє, навіть врахувати можливі перешкоди на шляху до мети. В науково-практичних джерелах та на тренінгах з НЛП розглядається також стратегія правильного для людини вибору між суперечливими цілями. Це є корисним під час процесу прийняття рішень тощо.

І найголовне: пропонується навчання тренера у так званій другій позиції сприймання ситуації. Це стратегія сприймання дійсності «очима співрозмовника», «очима учасника групи», «очима партнера-ведучого» тощо.

У галузі НЛП на базі методичних центрів здійснюється підготовка ведучих для проведення тренінгів та для створення авторських програм. Специфічність такої підготовки полягає у наступному.

Центри НЛП проводять підготовку тренерів виключно в інтенсивно-тренінговому режимі. Це здійснюється як реалізація такого принципу: поєднання у процесі навчання свідомого та несвідомого досвіду учасника. Кожен майбутній тренер поринає у процес відтворення набутих знань «тут і тепер». Кожен учасник періодично виконує роль ведучого у навчальних тренувальних епізодах (4).

Майбутній тренер на занятті – це, як правило, досвічена людина у педагогічній галузі, яка обізнана у способах сучасної практичної психології. Слухач вмє навчатися неявно, тобто він застосовує способи тілесно-емоційного копіювання і в такий спосіб моделює роботу своїх педагогів. А ще одним способом навчання є усвідомлюване ним виконання у мікрогрупах серії спеціально розроблених завдань щодо опанування навичок – елементів педагогічного стилю.

Ефективність інтенсивної підготовки майбутнього тренера забезпечується не тільки безперервністю його навчання, а й поєднанням свідомого та несвідомого шляхів навчання. Адже знайомий усім шлях усвідомлення процесу навчання дає розуміння структури й логіки предмета. А неусвідомлюваний шлях навчання розвиває у слухача спонтанність й цілісність. Поєднання цих двох шляхів - це можливість найбільших ресурсів у навчанні, оскільки максимально використовується власний досвід слухача.

Для підвищення ефективності навчання майбутніх тренерів у галузі НЛП розроблено спеціальну методику подання оцінки роботи (зворотного зв'язку для учасників). Автори розробили чіткі критерії оцінки результату роботи слухача. Тобто показники щодо доцільності методу, форми, макро-стилю, мікро-стилю тощо, які майбутній тренер втілює у свій показовий «міні урок» (4).

Можна зауважити, що подібне робиться і в класичній методичній підготовці майбутнього педагога. У підході, який описується, критерії зворотного зв'язку є більш деталізованими, різноманітнішими, більше зорієнтованими на поведінкове відтворення.

Наприклад, до складових мікростилу відносять конгруентність майбутнього тренера, володіння ним системою невербальних сигналів, побудову й чіткість його мовлення, використання ним навчального простору,

До складових макростилу відносять уміння спроектувати майбутній тренінг у його основних частинах, тобто визначити вступну мотивуючу частину, презентацію нового матеріалу, послідовність дій у демонстрації, побудову і проведення зворотного зв'язку, види навчальної активності учасників, налаштування учасників на майбутнє використання отриманої інформації тощо.

Усі зазначені показники мають відбитися у зворотному зв'язку (4). І до них ще має бути приєднана оцінка психоемоційного стану учасників. Тренер повинен навчитися викликати у слухачів різні за змістом й інтенсивністю стани. Наприклад, певні види роботи викликають у людей завзятість, інтерес. Інші, навпаки, - споглядання, роздуми тощо. Тренер може прочитати міні-лекцію про типові конфліктні ситуації на виробництві. Проте він може організувати для учасників мозкову атаку з тої ж проблематики. Останнє викличе більш інтенсивні емоційні стани, буде сприяти активізації слухачів й підключатиме їхній виробничий досвід.

На етапі аудиторної підготовки тренерів для програм «навчання через комунікацію» структурований зворотний зв'язок виконує функцію регулятора. А саме: не тренер веде учасника, а навпаки – учасник веде тренера. Своїми відповідями (знає – не знає), своїми запитаннями (хоче взнати) і навіть своїми помилками учасник вказує на слабкі місця у методиці тренера.

Отже, опановуючи роль ведучого під час демонстрації підготовлених «міні-уроків», майбутній тренер починає по-особливому позитивно ставитися до зворотного зв'язку (оцінки своєї роботи). Тобто розвиток тих якостей, які необхідні майбутньому тренерові, відбувається у самому процесі підготовки до цієї ролі.

Подальшими завданнями психолого-педагогічних досліджень в галузі підготовки ведучих тренінгових програм можуть бути:

- вдосконалення понятійного апарату у галузі педагогіка для тренерів;
- діагностика якостей, умінь і навичок майбутнього тренера;
- застосування моделювання як методу покращення підготовки ведучих тощо.

Використана література :

1. Вачков И.В Основы технологии группового тренинга. Учебное пособие. –М.:Изд- во «Ось 89», 2003. – 224 с.
2. Дилц Р., Эпстайн Т. Динамическое обучение. Воронеж: НПО Модек, 2003. – 414 с.
3. Плигин А.А. Личностно-ориентированное образование. М.: КСП+, 2003. – 432 с.
4. Плигин А.А., Герасимов А.В. Руководство к курсу НЛП – ПРАКТИК. М.:КСП+, 2000. – 312 с.

Наталья Лобова, доцент кафедры психологии Винницкого государственного педагогического университета, тренер НЛП специализированных программ
e-mail: lonati@mail.ru